

A REGULA ÖSVÉNYÉN

A beszéd félbeszakítása

„Miután többféleképpen és különböző módon szólt hajdan Isten a próféták útján az atyákhöz, e végső korszakban Fia által szólt hozzánk” (Zsid 1,1-2). Jézus Krisztusban az Atya szólt hozzánk, Ő az Ige. Több esetben azonban a hallgatóság nem érzékeli ezt, ekkor Jézus félbeszakítja a beszélgetést: „Miért beszélek egyáltalan veletek?” (Jn 8,25) A párbeszéd ilyen félbeszakítása a passióban válik véglegessé, ezért hallgat Jézus Kaifás előtt, Heródes előtt és végül Pilátus előtt (Jn 19,9). Csak a némasága szól: „...nem nyitotta ki száját, mint a juh, amelyet leölni visznek...” (Iz 53,7). Ezzel beteljesül az az isteni némaság, amiben a beszédnek nincs többé értelme. A kereszten elhagyatottságában iszonyú kiáltással feljajdul, és az Atya néma karjába helyezi magát, hogy a halál napján, nagyszombaton teljesen elnémuljon. Az Atya és Jézus némasága azonban sohasem jelentés nélküli. Ez a némaság olyan mód, amely erősebben képes a lényeget kifejezni, mint a megnyilatkozás. Antióchiai Szent Ignác szenvédésekor beszél erről: „Jobb hallgatni és lenni, mint beszélvén nem lenni. Szép dolog a tanítás, ha az, aki mondja, meg is teszi, amit tanít. Egy tehát a tanító (Krisztus): az, »aki szólott és lett«, és mindaz, amit hallgatásban tett, méltó az Atyahoz. Akiben valóban megvan Jézus szava, az még hallgatását is meg tudja hallani, hogy tökéletes legyen (mint Jézus), hogy beszédjét cseleked-

je, és hallgatásáról felismerjék (Ef 15,1-2).” Jézus némasága tehát olyan jelentős, mint az Istené. Igéje a némaságon keresztül is megnyílhat. Jézus halotti némaságával nagyszombaton vállalta veünk a sorsköözösséget. Ennél hangosabban nem hirdetheti Isten, hogy még elveszettségünkben is utolér bennünket.

Szent Pál elragadtatásában „titokzatos szavakat hallott, amilyeneket embernek nem szabad kimondania” (2Kor 12,4). Olyan szavak ezek, amelyek túl vannak az emberi beszéden, mégis szólnak hozzáink. Jézus szavait hallgatás veszi körül, ez azonban nem korlátozza azokat, de Istenen kívül nem talál senkit, aki felfoghatná szavai egész mélységét. Ebbe a mélységbe saját fáradozásainkkal nem hatolhatunk be. Az irgalmas Atya épp akkor jut el megnyílhatozásának csúcsára, amikor némán siet elvészett Fia elé, „nyakába borult és megcsókolta” (Lk 15,20). A krisztusi hallgatásban a némaság sohasem jelentés nélküli.

„A hallgató szív hallgatja a minden csendjét, és azon is túl Isten »hallgatását«. De e néma párbeszéd, aminek nyelve szükségképpen két hallgatás és meghallgatás párbeszéde: már nem párbeszéd többé, hanem imádság, imádkozás a neve” – írja Pilinszky János (*Egy lírikus naplójából*). J. Cassianus szerint a hallgatással lemond az ember a szavak bőségéről, de csak az „Istennek-ajánlottság”-ban tud egyáltalán elcsöndesedni.

Az egyiptomi szerzetesek életében is jelentős szerepet kap a legfontosabbra való figyelés érdekében a beszéd megszakítása. „Arsenius apát szokta mondani: Mindig megbántam, ha beszéltem, de hogy hallgattam, soha.” „Diachos apát mondta: Amint a fürdő állandóan nyitott kapui nagyon gyorsan engedik kiáramlani a benti meleget, ugyanúgy, aki sokat beszél – még akkor is, ha jót mond –, a beszéd ajtaján engedi elillanni az emlékezetet.” (*Atyák Mondásai*)

Szent Benedeknél is – a korabeli szerzetesi hagyományaival egyetértésben – a magányban való csendes élettel kezdődik minden, ebből a subiacói barlang-„sivatagá”-ból születtek az első irányítását követő közösségek.

Regulájában megkülönbözteti a hallgatagságot [taciturnitas] mint a csend alaplekütét a csend/hallgatás igazi gyakorlásától. A

6. fejezetben a belső csendesség és összeszedettség magatartásformáról beszél, a monostori életben helyet készít ez a csend igazi gyakorlásának, amelyben az ember megnyílhat Isten jelenlétének: a belső imádságban, a szent olvasmányok olvasásakor és a liturgiában. „Szólni és tanítani a Mester dolga, a tanítványokhoz a hallgatás és az odafigyelés illik” – írja Benedek (RB 6,6). Szent Eucherius lerins-i apát szerzeteseinek mondott homiliájában ezt így fejezi ki: „Amiként az Úr a ránk rakott (apáti) tisztséggel együtt megköveteli a beszédet is, úgy töletek, kedveseim, a hallgatás jó szándékát kívánja. Így nektek üdvötökre válik engedelmeskedni, amit tanítunk, nekünk fenyegető veszélyt, ha hallgatunk.”

A 7. fejezetben a hallgatagság [taciturnitas] az az út, amely a bensőnkbe vezet, a benső csend feltétele. Az alázatosság 9. fokára érve: „a szerzetes nyelvét visszatartja a beszédtől, és a hallgatást megtartva nem beszél, míg nem kérdik” (RB 7,56). Az alázatosság 11. fokára jutott ember az, aki már megtalálta a hallgatás és a beszéd közötti helyes mértéket (RB 7,60).

Ezen az úton természetesen csak lépésről-lépésre haladhatunk: bizonyos helyeken és bizonyos időpontokban nem beszélünk, azaz tekintettel vagyunk egymásra. Mindeközben pedig el kell kerülni a hallgatás hibás formáit. A beszéd ellenőrzéséről van itt szó, különösen azok számára, akik hajlamosak az összeszedettség elvesztésére, a szétszóródásra, vagy azok számára, akik szavaikkal könnyen szakítanak szét meglévő szeretetkapcsolatot. A hallgatagság a szív tisztasága által vezet a szeretethez. Benedek meghosszabbítja az Isten igéjére való figyelést – kezdve a szentírás elmélkedő olvasástól, folytatva a zsolozsmával, s kiterjesztve a munka és az étkezés idejére is.

Alapmagatartásról és nem teljes némaságról van itt szó. Az imateremmel kapcsolatban írja ugyan Benedek, hogy „onnan legnagyobb csendben [cum summo silentio]” távozzanak (RB 52,2) vagy „a Completoriumról kijőve már senkinek se legyen szabad egy szót se szólnia” (RB 42,8), de rögtön kivételt tesz arra az esetre, ha vendégek érkeznek, vagy az apát parancsolna valakinek valamit (RB 42,10). A negyvennapi böjt idején – abban az időben, amikor a

szerzetesek olvasással foglalkoznak – egy-két idősebb testvér körüljár, ellenőrzi, hogy nem beszél-e valaki a „maga idején” kívül (RB 48,21). Ebből az is következik, hogy kellett beszélgetési időnek lenni. Ugyancsak a nagyböjtű időben szólítja fel a Regula a szerzeteseket, hogy „saját jószántából... vonjon meg valamit” beszédben és tréfálkozásban (RB 49,7). Vagyis kellett lennie olyan beszélgetési alkalomnak, amit ebben az időben önkéntesen csökkenteni lehetett. Az útra küldött testvérek ne meséljék el azt, amit a világban láttak vagy hallottak („mert ez legtöbbször romboló”), vagyis a nem romboló dolgokról valószínűleg tehát beszélhettek (RB 67,5). A monostor gondozójától is lehetett alkalmas időben [horis competentibus] szavakkal kérni (RB 31,18), csak az ebédlőben étkezés közben kellett „jelbeszédet” alkalmazni.

Ezzel a hallgatagsággal áll szemben a bőbeszédűség, amit Benedek szerint még az imádságban is kerülni kell: „...nem a sok szóban, hanem a szív tisztaságában... találunk meghallgatást. És ezért rövidnek és tisztának kell lennie az imádságnak...” (RB 20,3-4). A jótselekedetek eszközei között szerepel: „Ne szeresz a sok beszédet!”, „Őrizkedj a rossz és gonosz beszédtől!” (RB 4,51-52). Kizára a monostorból a haszontalan [otiosa] és hiábavaló [vana] szavak használatát, sőt az illetlen tréfálkozást és a helytelen nevetésre ingerlő szavakat is (RB 4,53; 6,8).

Nagy Szent Vazul felteszi a kérdést Regulájában: „Jó-e mindig hallgatni?”, és rögtön megadja a feleletet: „A szilencium és a hallgatagság [taciturnitas] akkor jó, ha személyekhez és helyekhez alkalmazkodik” (Reg. Brev. 208). Azért szükséges a hallgatás, hogy a fontos szavakat meghallják a szerzetesek, a hallgatagság állapotában találnak igazán Istenre és önmagukra. A beszéd annak próbája, hogy mennyire valódi a hallgatásunk. Szent Benedek is figyelmeztet Regulájában, hogy beszélve is a belső csend megőrzésére kell törekedni, amikor: teljes alázattal [cum omni humilitate: 6,7], méltósággal [cum gravitate: 7,60], tiszteettel [cum reverentia: 65,14], értelmesen [rationabiliter: 31,7], jóságosan [cum modestia: 22,6], istenfélelemmel [cum timore Dei: 66,4], szelídsgéggel [cum mansuetudine: 66,4],

megokoltan és alázatos szeretettel [cum humilitate caritatis: 61,4] szólunk.

Az életet nem tekinthetjük a szavak megszakíthatatlan áradatának, amelyet csak a végén némi el a halál. Az élet ritmusa a csendben fejlődik: ha szükséges, szavakat ölt, majd visszatér a még mélyebb csendbe, hogy majd egy végső vallomásban emelkedjék ki, és azután csendesen átlépjön az ég csendjébe, amely el nem műlő dicséretben visszhangzik tovább.

Hirka Antal

Néhány szerzőkről

KOMÁLOVICS ZOLTÁN – középiskolai tanár, Pannonhalmi Bencés Gimnázium. Jelenleg a modern irodalomtudományi kurzus PhD-hallgatója Pécsen. Kritikái, tanulmányai, versei a *Műhely*, az *Új Forrás*, a *Tiszatáj* és a *Jelenkor* című folyóiratokban jelentek meg.

NÁDASDY ÁDÁM – 1970-ben szerzett angol–olasz szakos tanári diplomát az ELTE-n. Az ELTE Angol Tanszékén tanít, kutatási területe az angol és magyar nyelvészeti Számos színdarabot fordított, köztük Shakespeare-drámákat. Több verseskötet is publikált.

DR. RISKÓ ÁGNES – gyógytornász, klinikai szakpszichológus, pszichoanalitikus és pszichoterapeuta. Analitikusan orientált pszichoterápiát és pszichoanalizist alkalmaz, valamint pszichoterápiás célzatú mozgástezáráti. Graduális és posztgraduális képzések oktatója. 1969 óta dolgozik az egészségügyben, 1990 óta az Országos Onkológiai Intézet Limfóma Centrumában.

SIMON T. LÁSZLÓ – bencés szerzetes, magyar–angol szakos tanár. Biblikus teológiából Rómában a Gregoriana egyetemen szerezte PhD-jét. 2000 óta Rómában a Pontificio Ateneo Sant’Anselmo egyetem teológiai fakultásán tanít Újszövetséggel kapcsolatos tényeket. Magyarul megjelent könyvei: *Hozzatok szavakat magatokkal!* (2007), *Hagyományok dialógusban* (2007), *Nem írnokok, hanem írástudók* (2008), *Nem csak Isten evangéliumát* (2009).

TALLÁR FERENC – egyetemi tanár, Nyugat-magyarországi Egyetem, BTK. Önálló kötetei: *Útöpiák igézetében*, Magvető, 1984; *Két tételben*, Magvető, 1988; *Korlátozott szképszis*, T-Twins, 1994; *A szabadság és az európai tradíció*, Atlantisz, 1999; *Struktura es communitas*, L’Harmattan, 2006.